

REGION SJÆLLAND
SYNSCENTER REFSNÆS

- vi er til for dig

Synshandicap og autisme er en svær kombination

Synscenter Refsnæs . trykkeriet Ordre nr. 4258

AF ULLA THOMSEN, JAN BJØRNSHØJ OG KIRSTEN LARSEN

Autismeklassen på Refsnæsskolen:

Synshandicap og autisme er en svær kombination

AF ULLA THOMSEN, JAN BJØRNSHØJ OG KIRSTEN LARSEN

Autistklassen på Refsnæsskolen har snart eksisteret i to år, og eleverne er nået langt med hensyn til kommunikation og social adfærd. Undervisningen er inspireret af TEACCH-metoden, men har stadigvæk sit fundament i blindpædagogikken. Efter at de fire elever har fået diagnosen autisme eller autisnelignende træk, kan vi i bakspejlet se, at de i virkeligheden har været „heldige” at have modtaget deres undervisning på en blindeskole. TEACCH-metodens svaghed er blindpædagogikkens styrke. Metoden har været et inspirerende stykke værktøj, som har været med til at bekræfte den eksisterende blindpædagogik og resulteret i en dynamisk og kreativ og alderssvarende undervisning.

Elevgruppen

Elevgruppen består af fire drenge på 15-19 år. De tre er blindfødte og én er stærkt svagsynet. Kun én elev kan læse en enkel tekst på punkt-skrift, men har svært ved at bruge læsning som kommunikationsmiddel. De er alle mentalt retarderede og fungerer langt under deres levealder. En elev har i perioder selvdestruktive tilbøjeligheder - hiver hovedhårene af sig selv. En anden elev piller og hiver sit tøj i stykker, når der opstår kaos, og eleven ikke formår at udtrykke sig.

De er alle startet i børnehaveklassen på Refsnæsskolen og har haft deres skolegang her - undtagen én elev, som man på et tidspunkt troede også var døv. Han kom derfor i nogle år på Døvblindeskolen i Ålborg. De modtager alle projektorienteret undervisning.

Personalegruppen

På klassen er der tre basis-lærere. De underviser gruppen i emner og projekter. De har

undervist klassen, lige fra den blev etableret, og har derfor været med til at bygge undervisningen op. De to af basislærerne underviser også eleverne i gymnastik, svømning, hjemkundskab og vævning. I mange af timerne er to lærere sammen. I fag som hjemkundskab, sløjd, musik og vævning går eleverne til faglokalerne, hvor det er faglærere, der forestår undervisningen. Også disse lærere har haft eleverne gennem mange år. På afdelingen er der ligeledes fem faste pædagoger knyttet til „Kvisten.”

Der holdes fælles møder hver 14. dag, hvor lærerne og pædagogerne planlægger, justerer og evaluerer.

Eleverne skiftes til at være „post” én måned af gangen. Det vil sige, eleven sørger for at bringe den bog, som vi liver dag skriver i, om hvad der er foregået på skolen. Det sker i slutningen af dagen, og eleverne er selv med til at huske på, hvad vi skal informere om. Omvendt får vi hver morgen „post” fra boafdelingen.

Et helhedstilbud

For snart to år siden blev der etableret et helhedstilbud for disse unge synshandicappede elever med autisme eller autisnelignende træk. Eleverne kom i samme klasse og fik deres egen lille boafdeling „Kvisten.” Her bor desuden tre andre elever, som har en rolig adfærd, og som eleverne trives godt sammen med.

Eleverne er i alle skoleår blevet undervist efter blinde- og svagsynspædagogiske metoder og principper på Refsnæsskolen. Desuden har der været taget meget store hensyn til deres specifikke vanskeligheder hver især, mens de gik i ldasse med „normale” synshandicappede kammerater.

Sådan startede vi

Vi besøgte en skole for autister (seende børn), som undervistes efter TEACCH-metoden. Vi blev meget inspireret, men samtidig kunne vi godt se, at metoden var meget visuel. Vi er jo i forvejen så vant til at skulle omsætte ideer fra den seende verden til vores blindeverden. Vi blev bevidstgjorte i grundbegreberne inden for TEACCH-metoden: overskuelighed,

rammer, struktur og individuelle hensyn, men samtidig konstaterede vi behovet for en sideløbende dynamisk model, som vi førhen praktiserede uden at være det bevidst. En svaghed i TEACCH-pædagogikken er den høje prioritering af det visuelle miljø, som er styrende for adfærd og aktiviteter, så kommunikation ikke påkræves, hvis eleven kan tolke et piktogram eller ordbillede rigtigt. I værste fald isoleres den enkelte elev. Det sociale samspil tilgodeses ikke, og den sproglige og kommunikative del trænes og udvikles ikke. Her ville man opprioritere det kommunikative aspekt.

Pædagoger og lærere satte sig sammen og indrettede klasseværelse og boafdeling hensigtsmæssigt for at kunne undervise eleverne efter bl.a. TEACCH-metoden. På afdelingen blev det rolige og forudsigelige rammer, og i skolen et lille og overskueligt klassemiljø. Hermed fik eleverne et døgntilbud i et pædagogisk stimulerende miljø. Undervisning/pædagogisk behandling tilrettelægges og gennemføres, så hver enkelt elev tilgodeses.

Supervision af skolens børnepsykiater

Vi har et tæt samarbejde med Refsnæsskolens børnepsykiater, som har været i klassen for at observere undervisningen. Vi har været meget glade for hendes støtte og stillen spørgsmål ved svære emner. Efterfølgende har vi holdt jævnlige møder sammen. Der kan pludselig opstå noget for os uforståeligt med unge mennesker, som er store pubertetsdrengene. Hun er også blevet indviet i tanker og planer om undervisningen fremover. Desuden deltager hun sammen med os, når der holdes konferencer omkring eleverne.

Social stories (korte fortællinger) - en ny metode

Vi underviser ikke kun strengt efter TEACCH-metoden. Lige for tiden supplerer vi med „social stories.” Det er svært at undervise denne gruppe elever i emner som seksualitet, og hvad der sker med kroppen i puberteten. Ved at skrive nogle korte, konkrete og enkle historier om f.eks. onani og hygiejne, håber vi at kunne nå eleverne.

Normale verbale indlæringsmetoder og irttesættelser virker ikke på dette område. Følelsesmæssigt er det temmelig oprivende - også for forældre - at stå midt i noget så tabubelagt med de unge mænd, som hæmningsløst overskrider alle sociale grænser på området. „Social stories” er en metode til at fremme social forståelse og sociale færdigheder hos børn/voksne med autisme. Desuden forberedes og introduceres nye rutiner, og hvad der kommer til at ske i tilfælde, der skiller sig ud fra hverdagen.

„Social stories” er korte historier, som beskriver problematiske situationer for barnet i dagligdagen. Historierne skrives i nutid - for at beskrive en generel situation - eller fremtid - for at foregribe, hvad der skal ske. Historien skrives altid til et bestemt barn i en bestemt situation. Eleven er sammen med læreren, når hans historie indtales på bånd af læreren. Ligeledes er eleven, der kan læse, ved lærerens side, når historien skrives på punkt. Herefter skal eleverne høre/læse deres historier, som fast rutine, og historierne skal indgå i elevens timeplan.

Historierne kan udvides, når den ønskede sociale adfærd er etableret. Historierne følger vi nogle gange op med rollespil.

Skole og afdeling arbejder efter fælles mål

Det stiller specielle krav til den enkelte lærers/pædagogs viden og forståelse for elevens handicap samt til særlige pædagogiske metoder at have med denne specielle gruppe blinde at gøre. De voksne har ansvaret for, hvad der skal blive elevens virkelighedsopfattelse. *Vi skal give den støtte, som eleverne har brug for, men*

som de ikke selv søger. Vi skal kunne leve os ind i elevernes verden. Vi skal turde at trænge ind på dem. Vi bliver på den måde deres psykiske "pacemaker" og vi skal være bevidste om det. Børnene lærer kun det, vi vælger ud, overkommer at lære dem - og intet andet.

1. Vi skal give eleverne udviklingshjælp og støtte dem i at blive mindre afhængige af os. Det vil sige mere selvstændighed, hvad angår praktiske, motoriske, kognitive og sproglige færdigheder.

2. Eleverne skal reducere deres særprægede adfærd: selvstimulering, snurren, rokken, osv. - overfølsomhed over for stimulation (auditiv, taktil), modvilje mod visse motoriske aktiviteter og modstand mod forandringer.

3. Vi skal hjælpe eleverne med at være i kontakt og aktivt kommunikere med os og hinanden og derved være i socialt samspil. Vi skal lære eleverne, at kommunikation også er et tilgængeligt system, som gør det at kommunikere til en „reel" handling. *Observation, overvejelser og handling* er nøgleord for vore arbejdsmetoder.

Et andet nøgleord i vores dagligdag er *tålmodighed* (være indstillet på at gentage 1000 gange). Man kan således konkludere, at det kræver overordentlig stor tålmodighed at lære autistiske børn selv de mindste færdigheder - færdigheder, der for „normale" nærmest kommer af sig selv.

Indlevelse er vigtigt. Vi skal kunne leve os ind i den blinde autists handicap og måde at tænke og handle på.

Konsekvens er vigtigt. Vi bør sørge for, at eleven oplever de samme grænser og oplevelser, at funktioner og gøremål bliver udført af os på én og samme måde. Vi skal bruge de samme regelsæt, uanset hvem af os der er sammen med eleven.

Mål for personalegruppen

1. Vi skal sørge for den optimale undervisning og udviklingshjælp for hver elev.
2. Vi skal sørge for kvalitet i det arbejde, vi udfører.

Personaleuddannelse og træning: Det er vigtigt, at vi ikke kun ajourfører vores viden gennem bøger, men deltager i kurser og konferencer om autisme, hvorpå det er vores opgave at omtransformere den viden, så den også passer på synshandicappede autister.

Vi skal formidle disse informationer og ny viden til alle de øvrige medarbejdere omkring gruppen. Uden en ordentlig uddannelse af personalet risikerer vi at blive overvældet af den samme forvirring som eleverne. Vi har en faglig autismegruppe på tværs af klasser, hvor der holdes månedsmøder med fast indkalder. Dette overordnede udvalg tager sig desuden af det pædagogiske udviklingsarbejde.

TEACCH-metoden - et helt program

Treatment and Education for Autistic Communicative Children = Træning og uddannelse af personer med autisme og autistlignende træk. TEACCH blev udviklet i North Carolina i USA for 30 år siden.

TEACCH kan ikke reduceres til en teknik eller metode til at undervise børn med autisme. *Det er et helt program*, som omfatter den autistiske person, familien og personalet. Det er et komplekst program, som hele tiden udvikles, der hvor det udøves. Det er en metode, der i korthed drejer sig om at skabe „klarhed, forudsigelighed og system" i den autistiske persons verden. Dette gøres på baggrund af en teori om, at det er, hvad de ikke selv evner at gøre, idet et af deres handicap er ikke at kunne sortere og bearbejde indtryk, hvilket gør deres verden forvirrende og problematisk.

Hertil kommer problemerne med socialt samspil og kommunikation. Desuden er det i deres dagligdag et stort problem, at de ikke evner at forestille sig ting og danne abstraktioner.

En metode til at tydeliggøre verden for autisterne er inddelingen af rummet i forskellige sektioner, således at der er et arbejdsbord, et fællesbord og eventuelt et pausebord med en mere behagelig lænestol og et lærerbord. Det tydeliggør, hvilken aktivitet, der foregår på det pågældende sted og tidspunkt og er med til at få styr på forskellige begreber. Det er nemlig ved aktivitetsskift eller afbrydelser, der udløses usikkerhed.

Der sker forandringer i vores miljø, men de må aldrig ske for hurtigt. For eksempel kan vi overraske eleven i de daglige rutiner ved at ændre et element i det kendte forløb. Eleven vil som regel spontant gøre opmærksom på forseelsen. Det giver en reel oplevelse af, at der er en grund til at kommunikere. Eleverne har også behov for at blive overraskede over verden - hvis det vel at mærke sker inden for en kendt ramme.

Praktisk eksempel: Hver formiddag kl. 10 har vi pause, hvor vi laver kaffe, te, saftvand eller andre drikke. Vi dækker bord med et eller andet hjemmebag, som eleverne har bagt i hjem-kundskab, eller kiks med smør, peanuttutter eller andet (de mange valgmuligheder er led i kommunikation). En dag var vi inviteret til en udstilling i sløjd og umiddelbart efter en afskedsreception med elevernes gamle pædagog. Lærerne foreslog, at vi „hoppede 10-pausen over” (udtrykket har eleverne lært). Her kom en hurtig spontan sproglig reaktion fra eleverne. Resultatet blev selvfølgelig, at vi ikke „hoppede 10-pausen over.” Altså ved at bruge sproget kan man få indflydelse på sin hverdag.

Projekter

Autisme og synshandicap er en svær kombination, og da eleverne har store kognitive

mangler og særheder, kan undervisningen let fastlåses på et lavt niveau med et indhold, der ofte er meningsløst. For at kompensere for disse mangler har vi valgt mere alderssvarende aktiviteter med tilpassede instruktioner og materialer og støtte fra de voksne. Vores erfaring er, at eleverne profiterer af vore mange ekskursioner med båndoptageren som fast hjælpemiddel.

På skoleskemaet har vi en hel torsdag med de samme to basislærere. Så kan vi tage ud i den vide verden. Kalundborg ligger i Danmarks centrum, så nogle gange tager vi færgen til Jylland eller Fyn, eller vi kører til de yderste kanter af Sjælland.

Det er også sådan en torsdag, vi pumper tandemcyklerne og kører til Høng på hjemmebesøg hos en af eleverne. Det er en tur på 30 km, men med en god madpakke finder vi ud af, hvordan rugbrødsmotoren fungerer. Tandemcykling er den eneste sport, der med sikkerhed giver vore elever muligheden af at være forpustet, blive gennemsvedig, føle tørst, blive øm og føle puls.

Det kan også være, vi „bare” skal hjem i Ullas køkkenhave og lægge kartofler. Der har vi et stykke jord, vi må bruge.

Vi har en af skolens busser til rådighed hver torsdag. Hvis en torsdag har været planlagt til ekskursion i bussen og af en eller anden årsag „må laves om,” så har det ikke været en god dag for eleverne. Ekskursionerne er helt klare højdepunkter, også selv om det er til nye ukendte steder, som vi ikke på forhånd kan forklare og begribeliggøre for eleverne. Det er steder, personer og oplevelser, der skal mærkes, høres, lugtes og smages. Og så har vi masser af kommunikationsmateriale med hjem på bånd.

Det vil blive for omfattende at skrive om alle vore projekter i denne artikel, men de er at finde på Refsnæsskolens hjemmeside om „Autisme og synshandicappede.” Her beskriver vi kun det projekt, vi arbejder på i skrivende stund. Det lugter af gulerødder og Østre Gasværk.

Fra majs og gulerødder til Østre Gasværk

I perioder har klassens projekter været produktive, haft karakter af et rigtigt arbejde. Klasseværelset blev lavet om til et værksted, hvor der blev lavet marmelade og forskellige fine cremer. På en forældredag kunne familien være med i værkstedet og bl.a. følge hele processen i fremstilling af den fine hudlotion. Ved marmeladefremstilling var smagssansen et vigtigt værktøj - det sure/det søde - for meget/for lidt. Og ved fremstillingen af cremer var det lugte- og følesansen, som var styrende sanser. Næste skridt var at flytte ud af klassen fra det trygge og kendte arbejdsmiljø. I efteråret fik vi mulighed for at tage i marken for at høste majs og grave gulerødder op. Majsplanter var et spændende bekendtskab for vores blinde og svagsynede elever - en mandshøj plante med lange smalle blade, som viftede i vinden. Og frugterne kaldes kolber. De er pakket ind i mange lag blade. I enden af kolben sidder en masse fine hår. Når man har pakket kolben ud, kan man mærke alle de glatte små majsplanter. Under plukningen blev der af og til holdt en lille „privat frokost” - en frisk majsplanter nydt i det grønne - den var saftig og sød i smagen. Arbejdet med at grave gulerødder op fandt sted på en stor gård på Lammefjorden. Gulerodsplanten som grønsag var jo ganske andet majs. Eleverne måtte have fat i greben for at linde jorden omkring gulerødderne - så trække et bundt op, slå jorden af og så op i kassen. De fremstillede produkter og de høstede grønsager skulle sælges - distribueres, men hvordan gør man det? Jo, vi måtte lave reklame for vores varer, opslag forskellige steder på Refsnæsskolen og ved ”gadesalg”, hvor drengene havde varerne med sig rundt og fortalte om de fine produkter. Efterhånden som der kom penge i kassen, skulle der laves regnskab, Hvordan ser de forskellige mønter og sedler ud?

Hvor meget er de værd? Til slut var der mere end 800 kr. i kassen. Og ”når man har penge kan man få!”

Tidligt i arbejdsprojektet havde drengene og de voksne besluttet, at de tjente penge skulle gå til en spændende teatertur i København. Først blev det forsøgt at komme i Det Kongelige Teater, men forgæves - ingen billetter - alt udsolgt!

Men så blev målet ”Mis Saigon” på Østre Gasværk Teatret. En lærer, som var på rejse i England, hjembragte CD’er med musikken fra denne super musical. Hver elev fik et lydband med musikken, så den var kendt på forhånd.

Elevernes forældre og pårørende, lærere og pædagoger med pårørende var alle inviteret til at deltage.

Det blev en fantastisk oplevelse for alle. Først ud at spise på vietnamesisk restaurant for at komme i den rette stemning. Og så ind i den store gasbeholder for at opleve en gigantisk forestilling med lyd langt ud over det almindelige: Dansemusik, skudsalver, helikopterflyvning, kærlighedsduet - og meget mere. En flot afslutning på et arbejdsprojekt, hvor 22 mennesker fik en uforglemmelig oplevelse.

Eleverne lærer meget af at være en del af en gruppe

Vores erfaringer med projektundervisning viser også, at eleverne lærer meget af at være en del af en gruppe, der skal gøre noget i fællesskab, og opmærksomheden dermed er lidt på afstand af den enkelte elev.

En til én undervisningen og den tætte kontakt er i forvejen nødvendig i blindeundervisningen. I arbejdet med ”social stories” er det ligeledes nødvendigt. Vi er derfor meget opmærksomme på, hvornår kontakten bliver for tæt og for meget.

I alle projekter indgår der mange ADL-funktioner, som vi prioriterer ret højt. De trænes i de naturlige sammenhænge

Forældresamarbejdet

Da et af de største handicap ved at være autist er kommunikationsforstyrrelser, hjælper vi eleverne med at formulere et nyhedsbrev fra klassen, som eleverne tager med hjem til forældrene til lang weekend. Det er hver 14. dag. Her står meget frit lidt om, hvad vi har lavet, hvor vi har været, og hvad vi skal i den nærmeste fremtid

Forældrene ringer mest til afdelingen og taler med pædagogerne og samtidig deres børn. Efterhånden er det også blevet naturligt, at forældrene ringer hjem til lærerne og omvendt. I hele opbygningsfasen af pædagogikken omkring klassen har vi haft forældrenes støtte og opbakning. Vi er enige om, at der nu ikke skal bruges mere tid på at lære at skrive mor og far og tælle til ti, når eleverne alligevel ikke kan bruge det til noget.

Vi har informeret forældrene om børnenes handicap og slået fast:

- Autisme har biologisk baggrund. Det er ingens skyld.
- Autisme er en gennemgribende udviklingsforstyrrelse, som hindrer et menneske i fuldstændig at forstå, hvad det er de "ser", hører, føler og i øvrigt sanser.
- Da autisme er et livslangt handicap, bør indsatsen ses i et langsigtet perspektiv.
- Et sansehandicap hos et barn kan være medvirkende årsag til, at en autistisk lignende adfærd udvikles. Igennem mange år har det således været kendt, at såvel blinde som svagsynede børn har risiko for at udvikle sociale- og emotionelle træk, der er meget lig de adfærdstræk, der findes hos autistiske børn.

Til jul fik forældrene en "hjemmevideo", der viser klip fra alle vores projekter.

Et tæt og positivt samarbejde med forældrene har også resulteret i, at vi får lyst og flere ressourcer til at lave arrangementer, hvor forældre, elever, familier og deres nære venner deltager sammen med lærerne og pædagogerne med deres familier.

Kaos - "Sorry! You have to leave now"

Det er meget vigtigt, at vi, der arbejder med denne forholdsvis lille gruppe af børn med synshandicap og autisme, finder sammen og udveksler erfaringer. Vi har forsøgt at have gæster på besøg i klassen for at se, hvordan vi arbejder, men også endt med et "Sorry! You have to leave now". Det var udenlandske gæster, og vi måtte tale engelsk. Elevernes utryghed gav sig snart til kende ved de typiske reaktionsmønstre: knytter hænderne fast, så knoerne bliver hvide, piller ved skjorteknapperne, og skjortelommen er allerede gået en centimeter fra. Så det er på tide at lægge en hånd på elevens skulder og sige: "Han går nu".

Bare det, at pædagogerne kommer i klassen, hvor vi snakker om et eller andet, kan give anledning til angst og forvirring. Andre mennesker i klassen kunne jo lave uorden i vores system!

Vi modtager gerne informationer fra jer. Hvad laver I med jeres synshandicappede med autisme? I er også velkomne til at kontakte os.

Hjemmeside: <http://www.synref.dk>

Mail: synscenter-refsnaes@regionsjaelland.dk

BILAG

Social story

Jeg hedder Peter.*) Vi tager tit på ekskursioner og ture til nye steder. Der oplever vi altid noget nyt sammen.

Andre folk tager også til koncerter, på ture og ferier. Nogle gange besøger de familier og venner. De vil gerne se og opleve noget nyt. Så bliver man også klogere. Når vi planlægger, vil jeg begynde at glæde mig. Jeg kan høre på Jan, Ulla og Kirsten, at det bliver spændende.

Når jeg kommer hjem til mor og far, har jeg noget at fortælle dem.

Når jeg har været ude at opleve noget, vil jeg fortælle andre om det.

*) Peter er et opdigtet navn.

Principper for pædagogik i klassen:

En grov model og ee kort beskrivelse

1. stadium: Etablering af en fast, forudsigelig struktur omkring eleven, så dagen føles overskuelig og tryk.

2. stadium: Etablering af et forhold mellem elev og lærer. Når eleven i de strukturerede omgivelser er begyndt at føle tryk, er der grundlag for, at lærerne og eleven kan få fælles oplevelser. Eleven skal kunne opfatte lærerne som identifikationsmodeller, som han kan lære af, efterligne og udveksle følelser med.

3. stadium: Eleven begynder at lære nye færdigheder. Sproglig og kognitiv udvikling og indlæring af sociale og kommunikative færdigheder giver eleven en følelse af selvværd, øget interesse for omgivelserne, og det medvirker til at udvide hans erfaringsgrundlag.

4. stadium: Elevens kontakt med nøglepersonerne bliver gensidig og udvides til andre personer i nye situationer og miljøer. Der sigtes også mod at stabilisere de områder, eleven har lært at fungere på, så han bedre kan bruge sine erfaringer.

Reelt sker undervisningen ikke i adskilte forløb, men som en glidende proces, hvor de enkelte stadier overlapper hinanden.